

Dorota Pudo

Uniwersytet Jagielloński

<https://orcid.org/0000-0002-5402-6308>

dorota.pudo@uj.edu.pl

Fanfiction jako mediacja – propozycja dydaktyzacji na użytek lekcji języka obcego

Fanfiction as mediation: A proposal for didactic application in Foreign Language class

Mediation is an important language activity first introduced to the Second Language Acquisition field (SLA) through the Common European Framework of Reference (CEFR) in 2001 and further developed in subsequent years. In this article, we explore the relationship between mediation and fanfiction, an extracurricular fan practice that transforms popular cultural artifacts into fictional texts shared in dedicated online spaces. We argue that, although creating fanfiction may appear to be a productive activity at first glance, its inherently transformative nature makes it a particularly effective tool for practicing mediation. As practiced by fans, fanfiction writing involves a thorough reception of the original cultural text, the development of a personal interpretation of it, the anticipation of the needs and reactions of a potential audience (other fans), and the crafting of a text that is original yet firmly grounded within the fictional universe of its source. The article presents examples of foreign language tasks involving fanfiction prompts, focusing on their potential to practice mediation, as well as proposes criteria for their evaluation.

Keywords: fanfiction, mediation, CEFR, transformative works, L2 task

Słowa kluczowe: fanfikcja, mediacja, ESOKJ, twórczość przeobrażona, zadanie językowe w języku obcym

1. Wprowadzenie

Niniejszy tekst proponuje zestawienie ze sobą mediacji oraz fikcji fanowskiej (fanfiction, fanfikcja) w kontekście lekcji języka obcego. Mediacja, rozumiana jako czwarte działanie językowe obok produkcji, recepcji i interakcji, po raz pierwszy pojawiła się w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (dalej ESOKJ; Rada Europy, 2003). Choć w tym dokumencie nie została ona zdefiniowana ani opisana w sposób wystarczająco precyzyjny czy kompleksowy, z czasem coraz liczniejsze prace badawcze oraz krytyczne, które zostały jej poświęcone, znacząco poszerzyły jej glottodydaktyczne rozumienie (Coste, Cavalli, 2015; North, Piccardo, 2016). Podsumowanie i ukoronowanie wielu z nich znalazło się w nowym, rozszerzonym wydaniu ESOKJ (dalej: CEFR-CV, 2020), w którym oprócz rozszerzonej definicji i klasyfikacji działań mediacyjnych zamieszczono skale biegłości dla jej różnych aspektów, rozpisano także strategie im towarzyszące.

Mediacja to działanie złożone, a jego wprowadzenie do praktyki dydaktycznej nastąpiło później niż w przypadku recepcji czy produkcji, składających się na tradycyjne cztery sprawności: słuchanie, czytanie, mówienie, pisanie. Dlatego wciąż potrzebne i wartościowe wydają się ujęcia eksplorujące nowe, łatwe do praktycznego wykorzystania sposoby rozwijania kompetencji mediacyjnych na zajęciach. Fanfiction wydaje się dobrze nadawać do tego celu. Jest to fanowska działalność kreatywna, polegająca na tworzeniu tekstów narracyjnych osadzonych w wybranym fikcyjnym uniwersum (świecie przedstawionym) oraz anonimowym zamieszczaniu ich w sieci. Ogromny potencjał edukacyjny i glottodydaktyczny praktyk fanowskich został zauważony przez badaczy, zaś próby ich włączenia do dydaktyki szkolnej i akademickiej stają się coraz bardziej zauważalne (Brunel, 2018; Sauro, 2021; Pudo, 2024).

W niniejszym tekście chciałabym postawić tezę, że fanfiction, po adaptowaniu go do celów edukacji obcojęzycznej, może być z powodzeniem stosowane do rozwijania działań mediacyjnych, a nie tylko produktywnych czy receptywnych. Co więcej, będę argumentować, że praktyka fanfiction sama w sobie posiada częściowo mediacyjną naturę. Aby to osiągnąć, zacznę od zwięzłego przedstawienia pojęcia mediacji w glottodydaktyce, szczególnie w ujęciu ESOKJ (2003) wraz z tomem towarzyszącym (CEFR-CV, 2020). Następnie, w części teoretyczno-koncepcyjnej, poprzez szczegółowe porównanie działań fanowskich z glottodydaktycznymi ujęciami mediacji, postaram się pokazać, w jakim zakresie fanfiction można uznać za przykład mediacji i z jakimi wiąże się to ograniczeniami. W ostatniej części, o charakterze praktycznym, zaproponuję kilka przykładów dydaktycznej adaptacji fanfiction w postaci gotowych zadań mediacyjnych z wykorzystaniem

promptów (scenariuszy fanfiction). Zaproponuję także przykładowe kryteria ewaluacji ich wykonania, kładące nacisk na mediacyjny charakter fanfiction.

2. Mediacja w glottodydaktyce

Mediacja jest wielostronnym i złożonym zjawiskiem, które wymyka się łatwej i jednoznacznej definicji. Jako rodzaj ludzkiej działalności jest ona obecna w wielu dziedzinach życia: w prawie, filozofii, komunikacji społecznej, mediach czy edukacji (zob. Janowska, Plak, 2021: 17-26). Istotą wszystkich tych ujęć, widoczną w samej etymologii pojęcia mediacja ('bycie w środku') jest relacja między dwiema rzeczywistościami które z różnych powodów nie mogą spotkać się bezpośrednio, więc wymagają trzeciego elementu, np. do rozwiązania sporu, osiągnięcia porozumienia, zbudowania świadomości lub wiedzy, nadania znaczenia.

W glottodydaktyce mediacja rozumiana jako działanie językowe została wprowadzona wraz z publikacją ESOKJ, w którym zaproponowano następujące jej ujęcie:

W działaniach polegających na mediacji użytkownik języka nie wyraża własnych poglądów, lecz działa jako pośrednik między rozmówcami – zazwyczaj (choć nie zawsze) mówiącymi różnymi językami – którzy nie mogą się bezpośrednio porozumieć. Przykładami działań mediacyjnych są tłumaczenia ustne i pisemne, a także podsumowanie lub parafraza tekstu w tym samym języku, gdy język oryginału jest niezrozumiały dla odbiorcy (Rada Europy, 2003: 8).

Definicja ta kładzie nacisk na aspekt pośredniczenia między dwiema rzeczywistościami (rozmówcami lub tekstem i czytelnikiem), lecz w praktyce, po publikacji tego dokumentu „mediację kojarzono głównie z transkodowaniem językowym, bardzo często utożsamiając ją z tłumaczeniem” (Janowska, Plak, 2021: 27).

W tekście rozszerzającym i pogłębiającym ujęcie mediacji z ESOKJ (2003), North i Piccardo (2016: 8-11) wyróżnili jej cztery rodzaje. Mediacja językowa (*linguistic mediation*) może być wewnątrzjęzykowa (między komunikatami w tym samym języku) i międzyjęzykowa (między komunikatami w różnych językach) i obejmuje takie działania jak tłumaczenie, streszczanie, wyjaśnianie czy rozwijanie komunikatu w tym samym lub obcym języku. Mediacja kulturowa (*cultural mediation*) uwzględnia świadomość kulturową, wrażliwość na niuanse kulturowe niezbędną do przekazania komunikatu wyrażonego w innym języku. Mediacja społeczna (*social mediation*) obejmuje facylitację komunikacji na różnych jej etapach oraz pomoc w rozwiązywaniu

konfliktów i nieporozumień. Mediacja pedagogiczna (*pedagogic mediation*) natomiast ma aspekt poznawczy (ułatwianie dostępu do wiedzy, współtworzenie znaczenia) oraz relacyjny (tworzenie, organizowanie i monitorowanie przestrzeni kreatywnej współpracy).

Uzględniając te ustalenia, tom towarzyszący ESOKJ (CEFR-CV, 2020) uszczegóławia i różnicuje wcześniejszą definicję w następujący sposób:

W mediacji użytkownik/uczeń pełni rolę podmiotu społecznego, który buduje mosty i pomaga tworzyć lub przekazywać znaczenie – czasem w obrębie tego samego języka, czasem pomiędzy różnymi modalnościami (np. z mowy na język migowy lub odwrotnie, w komunikacji międzymodalnej), a czasem z jednego języka na inny (mediacja międzyjęzykowa). Nacisk kładzie się na rolę języka w takich procesach jak tworzenie przestrzeni i warunków do komunikacji i/lub uczenia się, współpraca przy konstruowaniu nowego znaczenia, zachęcanie innych do jego tworzenia lub rozumienia oraz przekazywanie nowych informacji w odpowiedniej formie (CEFR-CV, 2020: 90), [tłumaczenie własne]¹.

Nowa definicja zwraca uwagę na niebezpośredni charakter komunikacji mediowanej („budowanie mostów”), a oprócz mediacji wewnątrz- i międzyjęzykowej wyróżnia mediację międzymodalną (między komunikatami wyrażonymi w różnych modalnościach, np. pisanymi i audiowizualnymi); jednocześnie rozszerza jej znaczenie: z mediacji skupionej głównie na tekstach na obejmującą również inne obszary. Obok mediacji tekstu mamy więc mediację pojęć oraz mediację komunikacji. W ramach każdej z tych kategorii wyróżnione są konkretne działania wraz z zeskalowanymi wskaźnikami biegłości językowej (CEFR-CV, 2020: 91-117; zob. też Janowska, Plak, 2021: 88-127).

W niniejszym artykule chcę ukazać pracę dydaktyczną z fanfiction przede wszystkim jako przykład mediacji językowej, a konkretnie mediacji tekstu, która może być wewnątrz- lub międzyjęzykowa, a także międzymodalna. Według CEFR-CV (2020), na mediację tekstu składają się następujące działania: przekazywanie konkretnych informacji, objaśnianie danych (np. graficznych), przetwarzanie tekstu, tłumaczenie tekstu pisanego (nieprofesjonalne), notowanie, wyrażanie osobistej reakcji na teksty kreatywne (w tym

¹ „In mediation, the user/student acts as a social agent who creates bridges and helps to construct or convey meaning, sometimes within the same language, sometimes across modalities (e.g. from spoken to signed or vice versa, in cross-modal communication) and sometimes from one language to another (cross-linguistic mediation). The focus is on the role of language in processes like creating the space and conditions for communicating and/or learning, collaborating to construct new meaning, encouraging others to construct or understand new meaning, and passing on new information in an appropriate form” (CEFR-CV, 2020: 90).

literackie), analiza i krytyka tekstów kreatywnych (w tym literackich) (CEFR-CV, 2020: 92-108; zob. Janowska, Plak, 2021: 88-110). Ważne jest także to, że jako działanie złożone i wszechstronne, mediacja mieści w swoich ramach wszystkie inne działania językowe, tj. recepcję, produkcję i interakcję (CEFR-CV, 2020: 34). Nie da się mediować (tłumaczyć, streszczać, parafrazować) bez kompetentnej, dogłębnej recepcji tekstu źródłowego. Natomiast produkt końcowy wymaga przygotowania tekstu własnego bądź innej wypowiedzi, takiej jak przekład lub streszczenie. Uwzględnienie potrzeb odbiorców, na rzecz których dokonuje się mediacja, zawiera w sobie z kolei element interakcyjny, istotny dla wszystkich typów mediacji, choć najlepiej widoczny w mediacji komunikacji i pojęć. Granice między konkretnymi działaniami językowymi nie zawsze są ostre, a działania wielokierunkowe, zawierające w sobie zarówno odbiór, jak i nadawanie komunikatów (zob. Janowska, Plak 2021: 38) z definicji mieszczą w sobie działania jednokierunkowe (recepcję i produkcję).

3. Fanfiction jako mediacja

Fanfiction, jak wspomniano we wprowadzeniu, jest to praktyka fanowska polegająca na tworzeniu i anonimowym publikowaniu online fikcyjnych utworów literackich, których akcja nawiązuje do wybranego uniwersum fikcyjnego, zazwyczaj zaczerpniętego z kultury popularnej. Zafascynowani określonym filmem, serialem, grą czy książką, fani dopisują kolejne przygody ukończonych bohaterów lub przenoszą ich w inne światy, korygują ich losy, łączą w pary z postaciami, które ich zdaniem najlepiej do nich pasują (tzw. *shipping*), opowiadają historię z perspektywy postaci pobocznych itp. Choć sam gatunek tekstu źródłowego, fabuła, postaci, czas i miejsce akcji mogą zostać przez fana zmienione, przynajmniej część elementów świata przedstawionego musi zostać zachowana i odwzorowana w tekście docelowym, żeby można było w ogóle mówić o fanfikcji. Jednym z największych repozytoriów fanowskiej twórczości jest *Archive of Our Own* (AO3, www.archiveofourown.org), niekomercyjna, założona i administrowana przez wolontariuszy strona, na której można znaleźć i bezpłatnie wyświetlić lub pobrać ponad 14 milionów fanfikcji w różnych językach².

² Kilka przykładowych fanfikcji w języku francuskim to: *Ivy Potter Et La Lettre Au Fond Du Grenier* zamieszczona przez użytkownika EllanaSan 12.07.2025, rozgrywająca się w świecie *Harry'ego Pottera*; *Harry Lokison* zamieszczona przez użytkownika Minmare 02.05.2022, łącząca fikcyjne światy *Harry'ego Pottera* i Marvelowskiego filmu *Avengers*; *Le survivant des mondes* zamieszczona przez użytkownika Laorus2289 03.10.2016, łącząca fikcyjne światy *Harry'ego Pottera* i *Władcy Pierścieni*. Na dzień 1 kwietnia 2026 roku, na AO3 znajduje się 76 688 fanfikcji w języku francuskim.

Choć fanfiction jest aktywnością hobbistyczną i dotyczy osób w każdym wieku, jego edukacyjny potencjał związany jest z faktem, że aktywni twórczo fani spontanicznie podejmują wiele działań rozwijanych także w edukacji szkolnej, szczególnie w kontekście językowym: krytycznie czytają media, planują i redagują teksty, dokonują korekty językowej i merytorycznej (tzw. *beta-reading*), argumentują na rzecz wybranych interpretacji tekstu źródłowego, itp. (zob. Lisowska-Magdziarz, 2017: 153-160). Coraz liczniej pojawiają się studia glottodydaktyczne zarówno nad nieformalnym uczeniem się języków obcych poprzez czytanie i tworzenie fanfiction (Black, 2008; Li, 2012; Sauro, 2020; Pudo, 2024) jak i nad możliwością użycia tej formy wypowiedzi na zajęciach z języka obcego (Brunel, 2018; Aronsson, 2019; Sauro, 2021; Pudo, 2024). Fanfiction może być bowiem wykorzystywane na wszystkich etapach edukacji – od nauczania wczesnoszkolnego po uniwersytet, gdzie może służyć zarówno jako pomoc dydaktyczna (czytanie tekstów fanowskich), jak i zadanie do wykonania (tworzenie, ocenianie, komentowanie, poprawianie fanfikcji).

Kwestią rozważaną w niniejszym artykule jest nie tyle samo wprowadzenie fanfiction na zajęcia – co bywało już przedmiotem rozważań wyżej wymienionych badaczy – ile działanie językowe, które tworzenie tego rodzaju tekstu reprezentuje i pozwala rozwijać na lekcji. Postawiona we wprowadzeniu teza, iż fanfiction można traktować jako przykład mediacji, w świetle omówionych tutaj koncepcji może wydawać się kontrowersyjna. Działania językowe fanów, którzy czytają tekst kultury popularnej lub inny tekst fanowski, tudzież pracują nad swoim własnym fikcyjnym opowiadaniem, mogą kojarzyć się bardziej z recepcją i produkcją. Jeśli na zajęciach poprosimy uczniów o przeczytanie lub napisanie opowiadania o Harrym Potterze czy przygodach braci Winchesterów z serialu *Supernatural*, można przypuszczać, że będą to typowe zadania receptywne i produktywne, odpowiadające skalom „czytanie dla przyjemności” (CEFR-CV, 2020: 59) oraz „pisanie twórcze” (CEFR-CV, 2020: 69).

Zrozumienie mediacyjności fanfiction jako zjawiska kulturowego – a w konsekwencji także jako zadania na lekcji języka obcego – wymaga uwzględnienia natury tej praktyki jako tzw. twórczości przeobrażonej (*transformative work*, zob. Lisowska-Magdziarz, 2017: 37). Lisowska-Magdziarz wyjaśnia jej istotę następująco:

Fani zawłaszczają pozornie gotowy i skończony produkt medialny i przedłużają jego życie, twórczo go zmieniają, rozwijają, wzbogacają, reinterpretują, czasem przenoszą do innego medium lub całkowicie zmieniają jego znaczenie. Przeobrażenie może polegać na kreatywnej modyfikacji lub rozwijaniu treści, formy, medium, estetyki, linii narracyjnej czy interpretacji aksjologicznej ulu-

bionej historii – w sposób narracyjny lub nienarracyjny, przy pomocy rozmaitych dostępnych narzędzi (Lisowska-Magdżiarz, 2017: 19).

Z przytoczonej definicji wynika, że nie są to ani teksty w pełni oryginalne, ani całkowicie naśladowcze. Fan piszący opowiadanie rozgrywane się w danym fikcyjnym uniwersum powinien to uniwersum dobrze poznać i zrozumieć, żeby móc je odwzorować w swoim utworze, podobnie jak tłumacz przygotowujący przekład tekstu literackiego. Musi też mentalnie zmapować najważniejsze współrzędne utworu źródłowego, w których osadzi własny tekst i wykorzysta do podejmowania własnych rozstrzygnięć. Najważniejszymi współrzędnymi dla wielu fanów bywają postaci, a ich charakteryzacja w fanfiction budzi najwięcej emocji – jeśli postać nie przypomina swojego oficjalnego pierwowzoru, tekst ma duże szanse spotkać się z krytyką innych fanów (Pugh, 2005: 70-71). Jednak gatunek tekstu, kluczowe elementy świata przedstawionego czy fabuły to również istotne parametry, do których tworzący fan odnosi się niezależnie od tego, czy postanawia je odwzorować czy zmodyfikować. Fanfiction jest więc utworem zależnym: zarówno w momentach zgodności z pierwowzorem, jak i we wprowadzonych względem niego zmianach pozostaje z nim w dialogu. Każdy tekst fanfiction, podobnie jak tłumaczenie, parafraza czy inne teksty powstałe w wyniku mediacji, znajduje się zatem w charakterystycznej dla mediowania przestrzeni pomiędzy – w tym przypadku, tekstem popkulturowym a odbiorcą, który wprawdzie zna ów tekst, lecz jest gotów spojrzeć na niego inaczej, przez pryzmat nowego utworu fanowskiego. Pisanie fanfiction jest zatem czymś zupełnie innym niż tworzenie własnego fikcyjnego świata „od zera”. Bez uważnej recepcji i dogłębnego przetworzenia tekstu źródłowego nie da się stworzyć ani zrozumieć fanfiction.

Warto także podkreślić, że piszący fan uwzględnia nie tylko parametry tekstu źródłowego oraz własne interpretacje i preferencje artystyczne, ale także gusta, upodobania i nawyki czytelnicze wspólnoty fanów, do której adresuje swój fanfik. Jeśli wprowadzi w nim zbyt dużo elementów narracyjnych lub stylistycznych, które z różnych powodów nie podobają się fanom pierwowzoru, jego tekst nie będzie czytany i nie zdobędzie odzewu. Takie właśnie antycypowanie potrzeb, możliwości i potencjalnych reakcji odbiorców stanowi istotę mediacji. Jak precyzuje tom towarzyszący ESOKJ:

Osoba podejmująca działanie mediacyjne powinna dysponować dobrze rozwiniętą inteligencją emocjonalną lub otwartością na jej rozwijanie, aby móc wykazać się wystarczającą empatią wobec punktów widzenia i stanów emocjonalnych innych uczestników sytuacji komunikacyjnej (CEFR-CV, 2020: 91)³.

³ „A person who engages in mediation activity needs to have a well-developed emotional intelligence, or an openness to develop it, in order to have sufficient empathy for the

Wiele wyżej wymienionych cech twórczości fanowskiej zbliża ją więc do mediacji: zależny i intertekstualny charakter, dialogiczność, przeobrażanie tekstów źródłowych przez przeplatanie imitacji i transformacji. Jednak analiza konkretnych działań, które CEFR-CV przypisuje mediacji tekstu, pozwala wyodrębnić pewne różnice między fanfiction a większością z nich. Tłumaczenie, notowanie, przetwarzanie, objaśnianie czy przekazywanie informacji wymagają od osoby mediującej wiernego oddania określonych aspektów tekstu, przy jednoczesnym zawieszeniu – na ile to możliwe – własnych sądów, preferencji i interpretacji. Mediacja jest więc używana, gdy „zachodzi potrzeba tworzenia znaczenia dla kogoś, kto z różnych względów nie jest w stanie komunikować się lub zrozumieć innych osób” (Nowak, 2023: 213) [tłumaczenie własne]⁴. Innymi słowy, jej podejmowanie wynika z istnienia luki informacyjnej między przetwarzanym przez mediatora komunikatem a odbiorcą (Stathopoulou, 2015: 34). Jedynym wyjątkiem są dwa ostatnie działania wyróżnione w tej kategorii, odnoszące się do tekstów artystycznych i mające znamiona recenzji – bardziej subiektywnej (reakcja osobista) lub bardziej analitycznej (reakcja krytyczna).

Fanfiction, choć wymaga przetworzenia tekstu, wydobycia z niego najważniejszych informacji, zinterpretowania ewentualnych wieloznaczności, sformułowania osobistej reakcji – nie pokrywa się całkowicie z żadnym z działań mediacyjnych wyróżnionych w CEFR-CV (2020). Tworzenie fanfiction nie ma na celu wypełnienia istniejącej luki informacyjnej: odbiorcy fanfiction bardzo dobrze znają tekst źródłowy, a tym, co ich interesuje, jest osobista interpretacja tego tekstu przez autora danego fanfika – dlatego samo napisanie fanfiction dopiero tworzy tę lukę. Fikcja fanowska to raczej coś pośredniego między niektórymi działaniami właściwymi mediacji tekstu (przetwarzanie, wydobywanie informacji, notowanie, osobista reakcja i recenzja) a działaniami receptywnymi (czytanie dla przyjemności) i produktywnymi (pisanie twórcze). Sama mediacja jest już działaniem zawierającym w sobie elementy działań jednokierunkowych (receptji i produkcji), więc taka złożona, hybrydowa natura fanfiction jest zgodna z wielokierunkową naturą mediacji. Trzeba ponadto pamiętać, że zaproponowane przez Radę Europy działania językowe, dla których przygotowano skale biegłości mają charakter przykładowy i nie wyczerpują wszystkich możliwych działań podejmowanych przez ludzi. Można zatem potraktować tworzenie fanfiction jako przykład kolejnego działania mediacyjnego: tworzenie własnego tekstu kreatywnego na podstawie innego, w odniesieniu do niego i w dialogu z nim. W tej samej kategorii wraz

viewpoints and emotional states of other participants in the communicative situation” (CEFR-CV, 2020: 91).

⁴ „when there is a need to create meaning for someone who is not able to communicate or understand other people for whatever reasons” (Nowak, 2023: 213).

z fanfiction mogłoby znaleźć się także tworzenie pastiszu, parodii czy też dopisywanie alternatywnych zakończeń do istniejących historii.

Dobłą ilustracją mediacyjnego charakteru fanfiction mogą być przykłady włączenia tego medium do nauczania literatury, tak jak w badaniu Smol (2018), która podczas swojego seminarium tolkienowskiego wprowadziła projekt polegający na stworzeniu fanfikcji lub fanartu (fanowska sztuka graficzna), opartych na twórczości tego pisarza. Fanfikcja jest tutaj rozumiana jako „kolejne ogniwo w łańcuchu adaptacji” (Smol, 2018: 19), co pozwala lepiej dostrzec jej mediacyjny charakter. Choć „adaptowanie tekstu” również nie pojawia się dosłownie na liście działań mediacyjnych CEFR-CV, jest ono bardzo bliskie niektórym z nich (tłumaczeniu, przetwarzaniu tekstu), zaś „adaptowanie języka” do potrzeb odbiorcy docelowego zostało uwzględnione jako jedna ze strategii mediacyjnych (CEFR-CV, 2020: 118-120).

4. Fanfiction na lekcji języka obcego – przykłady zadań mediacyjnych

W świecie fanów jednym ze źródeł inspiracji do pisania fanfiction na określone tematy są tzw. prompty, czyli proponowane przez fanów sugestie tematów, motywów czy scen, które mają zostać uwzględnione w opowieści rozgrywającej się w danym fikcyjnym uniwersum. Można je porównać do poleceń lub zadań na lekcji języka obcego, które w ten sposób, mimo adaptacji dydaktycznej, zachowują pewną autentyczność w odniesieniu do pozalekcyjnej praktyki fanfiction. Prompty (jak i same fanfikcje) mogą być bardziej lub mniej zbliżone do oryginału (przewaga logiki imitacji lub transformacji).

Typowe zadanie mediacyjne powinno spełniać szereg kryteriów, z których najważniejsze to:

- uwzględnianie zainteresowań uczących się,
- dopasowanie do poziomu wymagań,
- określenie sytuacji, w której ma nastąpić mediacja,
- nawiązanie do potrzeb adresata,
- klarownie skonstruowane polecenia, uwzględnienie treści międzykulturowych, osadzenie w tematyce zajęć,
- przejrzyste kryteria oceny (Pfeiffer, 2013: 52, za: Janowska, Plak, 2021: 154).

Specyfika zadań mediacyjnych polega na uzasadnieniu konieczności przetworzenia komunikatu, wskazaniu luki informacyjnej, którą mediacja ma wypełnić, na dokładnym zdefiniowaniu kontekstu komunikacji i potrzeb adresata, a także międzykulturowego charakteru zadania (Janowska, Plak, 2021: 155). Niektóre z tych kryteriów wypełnione są implicite w fanowskiej twórczości: jako aktywność podejmowana z własnej inicjatywy w czasie

wolnym, dotyczy ona z założenia zainteresowań fanów; sytuacja jest jasno określona kontekstem typowych praktyk fanowskich, w których ich uczestnicy są mniej lub bardziej biegli; oczekiwania publiczności mogą być antycypowane w oparciu o jej zainteresowanie tekstem źródłowym oraz innymi tekstami fanowskimi; internetowe fora fanfiction mają charakter międzynarodowy, co czyni z nich przestrzenie międzykulturowe; luka informacyjna bierze się stąd, że – choć czytelnicy znają tekst źródłowy – są zainteresowani indywidualną interpretacją zawartych w nim wydarzeń lub konkretną, odmienną realizacją danego motywu.

Adaptując fanfiction na potrzeby lekcji języka obcego, nauczyciel może skorzystać z istniejącego kontekstu sytuacyjnego, w którym fanfiction funkcjonuje jako indywidualne przeobrażenie znanego popkulturowego pierwowzoru. Powinien on zadbać dodatkowo o przejrzyste kryteria oceny, osadzenie w tematyce zajęć oraz dostosowanie do poziomu biegłości językowej grupy. Fanfiction nadaje się do pracy na każdym poziomie zaawansowania, poczynając od A1, kiedy uczniowie mogą pisać bardzo proste formy tekstów, takie jak wizytówka czy drzewo genealogiczne ulubionej postaci czy też lista zakupów na piknik lub przyjęcie w określonym fikcyjnym uniwersum.

Wyższy poziom biegłości daje więcej możliwości. Poniższe przykłady zadań przeznaczone są dla poziomu A2/B1 przy założeniu, że teksty pisane będą w języku obcym na podstawie źródeł znanych uczniom w języku obcym lub ojczystym, niekiedy też w innej modalności (film, gra komputerowa). Mamy więc do czynienia, odpowiednio, z mediacją wewnątrzjęzykową, międzyjęzykową lub międzymodalną. Ze względu na poznawczą złożoność tych zadań, będą przydatne w pracy ze starszymi nastolatkami (ostatnie klasy liceum) lub młodymi dorosłymi (lektoraty, zajęcia na filologii). Kolejną istotną decyzją jest rozstrzygnięcie, na jakim materiale źródłowym uczniowie mają pracować. Jedną z opcji jest wybór tekstu należącego do kultury języka docelowego, z którym uczniowie mogliby zapoznać się na lekcji, lub który znają z własnych lektur w oryginale lub tłumaczeniu. Inną możliwością jest wybór jakiegoś szeroko rozpowszechnionego zjawiska globalnej popkultury (książki, filmu lub gry komputerowej), dobrze znanego uczniom, najczęściej w języku ojczystym. Wreszcie można pozostawić wybór materiału źródłowego uczącym się, co jest rozwiązaniem najbliższym nieformalnym praktykom fanowskim. Poniższe zadania zilustrują kolejno te trzy możliwości.

Jedną z potencjalnych strategii pozwalających wydobyć mediacyjność zadania jest sformułowanie promptu pozostającego w logice imitacyjnej. Daje to większą pewność, że uczący się poświęcą dostatecznie dużo uwagi recepcji tekstu źródłowego, która jest istotnym elementem składowym takich działań mediacyjnych jak przetwarzanie, streszczanie czy tłumaczenie tekstu.

Pierwsze przykładowe zadanie do wykonania w języku obcym oparte jest na obcojęzycznej lekturze szkolnej, czytanej również w języku obcym (mediacja wewnątrzjęzykowa). Polecenie do tego zadania brzmi następująco:

Przykład 1: Mały Książę odwiedził wiele planet zanim trafił na Ziemię. Na każdej z nich czegoś się nauczył. Dopisz jeszcze jedną przygodę, starając się zachować styl autora. Czego nauczył się Mały Książę na Twojej planecie? (150-300-słów).

Kolejny fragment, jak sugeruje polecenie, ma wpisać się jak najdokładniej w logikę i estetykę utworu, konieczne jest więc przemyślenie, co jest istotą przygód Małego Księcia na kolejnych planetach oraz zanalizowanie wyborów stylistycznych Saint-Exupéry'ego, przynajmniej w podstawowym zakresie (np. czy język jest złożony czy prosty? Czy wypowiedzi narratora różnią się od wypowiedzi postaci oraz postaci między sobą? Czy coś w sposobie wyrażania się postaci jest zaskakujące lub nietypowe?). Zadanie ma charakter kreatywny i, podobnie jak typowe fanfiction, zostawia uczącym się duży margines wolności: wybór, kogo Mały Książę spotka i czego się nauczy, zależy w całości od nich. Dopisana przygoda może być oryginalna, wyrażać coś osobiście interesującego lub ważnego dla osoby piszącej, lecz formalnie, strukturalnie i językowo powinna wpisywać się w pierwowzór. Jako kolejny przykład spotkań Małego Księcia, utwór ucznia mediuje – komentuje, interpretuje – tekst wyjściowy.

Inną strategią może być zamaskowanie któregoś z kluczowych elementów pierwowzoru i jego zamiana w zagadkę dla potencjalnych czytelników.

Przykład 2: Napisz krótkie opowiadanie (150-300 słów), którego akcja dzieje się w świecie Harry'ego Pottera. Uwaga! Zamiast imion postaci, wpisz liczby / kolejne litery alfabetu / nazwy owoców itp. Czytelnicy będą musieli domyślić się, która postać jest która.

Takie sformułowanie promptu ma za zadanie skłonić uczących się do refleksji nad tym, co stanowi istotę poszczególnych postaci z tekstu źródłowego, żeby – mimo braku elementu identyfikującego (imienia) – pozostały one rozpoznawalne dla czytelników (np. pozostałych uczniów w klasie, nauczyciela). Napisanie takiej fanfikcji wymaga wnikliwej analizy postaci pierwowzoru pod kątem ich sposobu wystawiania się, specyficznych zachowań, motywacji i relacji z innymi postaciami. Mimo pozornego oddalenia od źródła (usunięcie imion), wykonanie zadania wymaga dogłębnego zrozumienia i odwzorowania obecnych w nim charakterystyk. Podobnie jak w przypadku autentycznego promptu opublikowanego w środowisku fanów, za kontekst służy znajomość pierwowzoru współdzielona przez nadawcę i odbiorców komunikatu, umożliwiającą klasie udział w zgadywance. Jednocześnie polecenie pozostawia uczniom swobodę wyboru tematyki i stylistyki wypowiedzi.

Trzecia propozycja promptu pozwala uchwycić mediacyjność fanfiction w aspekcie uwzględniania potrzeb odbiorców.

Przykład 3: Pomyśl o jakimś filmie, serialu lub książce, którą kochasz. Chcesz zarazić tą pasją swojego francuskiego kolegę lub koleżankę. Napisz krótki fanfik (150-300 słów) rozgrywający się w świecie tego utworu, który pozwoli ukazać jego najbardziej wartościowe cechy (takie jak barwne postaci, humor, wartka akcja czy też głębia emocjonalna).

Powyższe zadanie, podobnie jak przykład 1, zaprasza uczniów do refleksji nad oryginałem, lecz nie w celu jak najwierniejszej imitacji, a dostrzeżenia tego, co w tekście jest szczególnie wartościowe dla nich samych, a co mogłoby w nim zainteresować rówieśnika z kraju języka docelowego. Poza odniesieniem do siebie i refleksją nad własną reakcją na tekst kreatywny – które są istotnymi elementami dwóch działań mediacji tekstu uwzględnionych w CEFR-CV (2020) – takie sformułowanie promptu wymaga uwzględnienia antycypowanej reakcji docelowej publiczności. Chodzi bowiem o to, aby wymyślić opowiadanie, które nie tylko spodoba się rówieśnikowi, lecz także będzie reprezentatywne dla tekstu pierwotnego w sposób, który zachęci tego konkretnego odbiorcę do zapoznania się z nim. Wymaga to zastanowienia się, jakie są zalety tekstu, które najbardziej ceni sam uczeń, oraz zadecydowania, czy koledze / koleżance z innego kraju spodoba się te same aspekty, a jeśli tak, to jak najlepiej ukazać je w opowiadaniu. Ten prompt jest zatem najbliższy kulturowym i społecznym ujęciom mediacji.

Jak wspomniano powyżej, jedną z zasad tworzenia poprawnych zadań mediacyjnych jest precyzyjne określenie kryteriów oceny pracy uczniów. Jak zauważają Janowska i Plak:

ewaluacja zadań mediacji językowej musi się opierać na innych kryteriach niż w przypadku konwencjonalnych zadań produkcji językowej. Dobrze wykonane zadanie mediacji to nie takie, które cechuje nienaganna poprawność językowa, ale takie, w którym wypowiedź w języku obcym jest precyzyjna pod względem treści i komunikacyjnie odpowiednia (Janowska, Plak, 2021: 164).

Przy ocenie zadań mediacyjnych, autorki proponują wziąć pod uwagę przede wszystkim: wykonanie zadania (zgodność z poleceniem), sprawność kognitywną (selekcję i strukturyzację informacji), sprawność interkulturową, oraz sprawność językową (Janowska, Plak, 2021: 163). W odniesieniu do powyżej zaproponowanych zadań, będzie to oznaczało, że głównym kryterium oceny nie będzie poprawność językowa czy bogactwo użytych środków, ale:

- zrozumienie i interpretacja pierwowzoru oraz umiejętność odwzorowania stylu (przykład 1), charakteryzacji (przykład 2) czy rozpoznania potrzeb odbiorcy (przykład 3),
- selekcja aspektów pierwowzoru kluczowych dla stworzenia przekonującej kreacji świata przedstawionego we własnym tekście,
- uwzględnienie różnic kulturowych między kulturą pierwowzoru a kulturą własną i odbiorców,
- użycie języka pozwalające na skuteczne przeprowadzenie wymienionych operacji.

Kryteria akcentujące mediacyjny charakter fanfiction są także obecne w opracowaniach dotyczących wprowadzania tego gatunku na lekcję języka obcego. Przykładowo, grupa FanTALES (2020: 45), badająca i promująca wprowadzanie fanfiction do edukacji językowej, proponuje następujące kryteria oceny uczniowskich fanfikcji:

- 1) elementy fikcyjne (obecność fabuły, narracji, postaci itp.),
- 2) zgodność z poleceniem,
- 3) oryginalność (odrębność względem tekstu źródłowego),
- 4) zgodność z tekstem źródłowym (wpisywanie się w wybrane fikcyjne uniwersum),
- 5) język (dopasowanie się do języka pierwowzoru),
- 6) spójność wewnętrzna.

Kryteria 1, 3 oraz 6 dotyczą bardziej tekstu ucznia jako samodzielnej kreacji, akcentują stronę produktywną działania językowego. Kryterium 2 jest typowe dla wszelkich zadań szkolnych. Natomiast kryteria 4 i 5 są tymi, które najbardziej akcentują związek fanfikcji z pierwowzorem, skuteczność przetworzenia tekstu wyjściowego w celu stworzenia własnego, stąd będą one najistotniejsze w przypadku oceniania fanfiction jako mediacji.

5. Wnioski

Jak wynika z powyższych rozważań, fanfiction może być wykorzystane do rozwijania działań mediacyjnych na lekcji języka obcego, pomimo że definicja tej fanowskiej praktyki nie pokrywa się ściśle z żadnym z działań mediacyjnych wyróżnionych w tomie towarzyszącym ESOKJ (CEFR-CV, 2020). Zgodnie z zaprezentowaną argumentacją, fanfiction jako tzw. twórczość przeobrażona, sytuuje się w przestrzeni pomiędzy popkulturowym źródłem a fanami, którzy chcą przeczytać coś nawiązującego do znanego im materiału, lecz jednocześnie nowego i wyjątkowego. Napięcie między kreacją a imitacją jest wpisane w istotę tekstu fanfiction, który nie może funkcjonować samodzielnie, w oderwaniu od swojego pierwowzoru.

Jednocześnie wypada zwrócić uwagę na różnice między praktyką fanowską a typową mediacją, szczególnie w ujęciu CEFR-CV (2020). Po pierwsze, fanfiction nie jest próbą neutralnego przekazania znaczenia pierwotnego tekstu. Osobiste, w miarę możliwości oryginalne spojrzenie na pierwowzór ma tutaj ogromne znaczenie. Jak wskazano powyżej, wierność pierwowzorowi w sensie poprawnego odwzorowania jego kluczowych parametrów takich jak charakteryzacja, styl czy świat przedstawiony jest tylko jednym z wielu kryteriów jakości fanfikcji. Po drugie, czytelnicy, dla których pisze fan, znają i kochają tekst źródłowy, i właśnie dlatego pragną przeczytać kolejną wersję, dodatkową przygodę, czy nowe spojrzenie – podczas gdy w typowej mediacji, kontakt publiczności docelowej z pierwotnym tekstem jest niemożliwy lub utrudniony bez udziału mediatora. Po trzecie, w tym artykule interesowała nas wyłącznie mediacja tekstu, w sensie pomostu, jaki stanowi utwór fanfiction między tekstem popkultury a fantazjami fanów. Mediacja pojęć oraz komunikacji w odniesieniu do fanfiction stanowi osobny temat. Analiza działań językowych podejmowanych przez fanów na międzynarodowych i wielokulturowych forach fanfiction, ich komentarze, dyskusje, spory o interpretacje były już tematem analiz (Pudo, 2024: 142-145). Na pewno jednak problematyka ta zasługuje na rozwinięcie, szczególnie pod kątem ewentualnej adaptacji dydaktycznej.

Bibliografia

- Aronsson M. (2019), *La fanfiction et le FLE: Une manière d'enrichir l'enseignement de la littérature à l'Université?* „Bergen Language and Linguistics Studies”, nr 10(1), s.1–14. Online: <https://doi.org/10.15845/bells.v10i1.1438> [DW 08.02.2025].
- Black R. W. (2008), *Adolescents and Online Fan Fiction*. New York: Peter Lang.
- Brunel M. (2018), *La fanfiction, une ressource pour lire l'œuvre intégrale*. „Recherches. Revue de didactique et de pédagogie du français”, nr 69, s. 51–70. Online: https://www.revue-recherches.fr/wp-content/uploads/2020/12/051-070_R69_Brunel.pdf [DW 06.12.2025].
- Coste D., Cavalli M. (2015), *Education, mobility, otherness. The mediation functions of schools*. Strasbourg. Online: <https://rm.coe.int/education-mobility-otherness-themediation-functions-of-schools/16807367ee> [DW 20.09.2021].
- Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- FanTALES Group (red.) (2020), *FanTALES Teacher Handbook*. Leuven: FanTALES Project Publication. Online: <https://www.fantales.eu/results/> [DW 02.04.24].
- Janowska I., Plak M. (2021), *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych. Od teorii do praktyki*. Kraków: Księgarnia Akademicka. Biblioteka LingVariów, Glottodydaktyka.

- Li G. (2012), *Literacy Engagement Through Online and Offline Communities Outside School: English Language Learners' Development as Readers and Writers*. „Theory into Practice”, nr 51(4), s. 312–318.
- Lisowska-Magdziarz M. (2017), *Fandom dla początkujących. Część I: Społeczność i wiedza*. Kraków: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UJ.
- North B., Piccardo E. (2016), *Developing illustrative descriptors of aspects of mediation for the Common European Framework of Reference (CEFR)*. Strasbourg. Online: <https://rm.coe.int/developing-illustrative-descriptors-of-aspects-of-mediation-forthe-co/1680713e2c> [DW 20.08. 2020].
- Nowak S.A. (2023), *Mediation*, (w:) Gębał P.E., Kiński C., Mercer S., Nowak S.A., Szulc-Kurpaska M. (red.), *Teaching and Learning English. Education for Life*. Warszawa: PWN, wydanie elektroniczne.
- Pfeiffer A. (2013), *Was ist eine sinnvolle Sprachmittlungsaufgabe? Ein Instrument zur Evaluation und Erstellung von Aufgaben für den Fremdsprachenunterricht*, (w:) Reimann D., Rössler A. (red.), *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen, s. 44–64.
- Pudo D. (2024), *Fani popkultury na lekcji języka obcego. Glottodydaktyczny potencjał fanfiction*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Pugh S. (2005), *The Democratic Genre. Fan Fiction in a Literary Context*. Glasgow: Seren.
- Rada Europy (2003), *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Warszawa: Wydawnictwo CODN.
- Sauro S. (2020), *Fan Fiction and Informal Language Learning*, (w:) Dressman M., Sadler R. W. (red.), *The Handbook of Informal Language Learning*. Hoboken: Wiley–Blackwell, s. 139–151.
- Sauro S. (2021), *Online Fanfiction for Language Teaching and Learning*. „Alsic”, nr 24(2), Online: <http://journals.openedition.org/alsic/5763> [DW 02.04.2024].
- Smol A. (2018), *Adaptation as Analysis: Creative Work in an English Classroom*, (w:) Howell K.A. (red.), *Fandom as Classroom Practice: A Teaching Guide*. Iowa: University of Iowa Press, s. 17–31.
- Stathopoulou M. (2015), *Cross-language mediation in foreign language teaching and testing*. „New Perspectives on Language and Education”, Bristol.

Przykładowe fanfikcje

- EllanaSan (2025), *Ivy Potter Et La Lettre Au Fond Du Grenier*, Online: https://archiveofourown.org/works/59476948?view_full_work=true [DW 01.04.2026].
- Laorus2289 (2016), *Le survivant des mondes*, Online: https://archiveofourown.org/works/5563195?view_full_work=true [DW 01.04.2026].
- Minmare (2022), *Harry Lokison*, Online: https://archiveofourown.org/works/36226003?view_full_work=true [DW 01.04.2026].

Received: 09.12.2025

Revised: 13.03.2026

Accepted: 02.04.2026